

Szerencsés nemzetesítés címmel az író Kaczajfalvijának forrásait keresi, s az elsőszámu mintát August Lafontaine német író Der Naturmensch oder Natur und Liebe c. regényében találja meg. Szervesen kapcsolódik az első tanulmányokhoz KARDOS Józsefné bibliográfiai szemléje: Verseghy utóélete. Vázlatosan, felsorolásszerűen ismerteti azokat az irodalomtörténeti, nyelvészeti stb. szintéziseket, monográfiákat, életrajzokat, amelyek az író, illetve a nyelvész, a tudós értékelésére vállalkoztak. Nagyon érdekes ez az összeállítás, mert nyomom követhető belőle a Verseghy-kép változásának, formálódásának útja

Mint említettem, a kötet tanulmányai különböző értéket képviselnek. Mégis, mindegyik jelentékeny adalékokat szolgáltat a kutatás számára, tovább színesíti, formálja az eddig megrajzolt Verseghy-képet, erősíti annak egyes vonásait. Éppen ezért mellőzhetőnek éreztem az egyes tanulmányok értékrangsorának felállítását.

A kötet feltehetően eléri a célját: felhívja, ráirányítja a tudományos közvélemény és az érdeklődő olvasók figyelmét a jeles író és tudós életművére, egyéniségére. Az utolsó írásban – annak is a legvégén – fogalmazódik meg az az óhaj(?), jóslat(?), hogy "nem várathat magára sokáig egy korszerű, a nagyközönségnek szóló biográfia sem". Ha tényleg megvalósul, az ehhez vezető úton jelentős állomásnak tekintik majd a szolnoki megyei könyvtár kiadványát.

BÉNYEI Miklós

Szekszárdi tanácskozások 1971, 1972.
Kiad. a Magyar Írók Szövetsége Gyermek- és Ifjúsági Irodalmi Osztálya.
Bp. 1973.

A kiadvány az 1971-es és az 1972-es szekszárdi ifjúsági irodalmi tanácskozás jegyzőkönyvét tartalmazza. Az első évben megtartott ülésen az ifjúsági történelmi regény, a következő évben pedig a mai tárgyú ifjúsági regény problémáit vitatták meg a konferencia résztvevői. A témaválasztás alapján a két tanácskozás vitaanyaga viszonylag jól elhatárolható, bár több ponton elkerülhetetlen az egybevágás. Ifjúsági irodalomról lévén szó többször volt érintett kérdés mind a két témával kapcsolatban az ifjúság társadalmi problémája, helye, szerepe, válsága vagy nem válsága, ezzel párhuzamosan az írók, pedagógusok, könyvtárosok felelőssége, lehetőségei. Mindkét alkalommal többen felrörták az ifjúsági irodalom kritikájának hiányosságait, az ifjúsági irodalommal foglalkozóknak azt a nem ujkeletű sérelmét, hogy az irodalmi köztudat az ifjúsági irodalmat nem veszi "felnött számba", az ifjúsági írókat lenézik, nincs

kritikai viszszhang, csak elvétve kap egy-egy mű igazi méltatást. Felmerült a régi igény is, hogy az ifjúsági irodalom és a róla szóló kritika külön fórumot kapjon egy önálló, rangos kritikai lap formájában, ez egyrészt sokat segítené az irodalomnak az olvasói tábor kiszélesítésében, másrészt nagyobb megbecsülést jelentene az írók számára.

Az 1971-es tanácskozás központi témája a történelmi és a társadalmi regény közötti különbség megvitatása volt. A felszólalók visszatérő problémája a Tisztatáj folyóiratban lezajlott vitához kapcsolódott, melynek lényege Lukács Györgynek a történelmi regényről vallott nézetei alapján annak eldöntése volt, vajon befogadhatja-e az esztétika a történelmi regény műfaját. CSERES Tibor vitaindító felszólalásában utalt arra a felfogásra, miszerint a történelmi és társadalmi regény között éles határvonal nincs, csak abban különböznek, hogy a történelmi regény környezete a múlt. A történelmi regény akkor teljesíti hivatását, ha a ma emberének szól, a ma emberének közvetíti úgy a múltat, hogy aktuális vonatkozásokat épít bele a műbe. PERJÉS Géza szerint azok az esztétikusok, akik tagadják a kétfajta regény közötti különbséget, nemcsak a regényírás lélektani motívumait, hanem magát a történelemtudományt is félreismerik. Aki számára a történelem csak ürügy, hogy aktuális mondanivalóját elmondhassa, "áltörténeti" regényt ír, de nem valódit. Tolsztoj, Móricz és Gergely Sándor példájára hivatkozva részletesen kifejtette, hogy az írók lélektani és esztétikai érzéküktől vezetettve a történetírás olyan hézagait is ki tudják tölteni, ahol a történész – pusztán adatokra támaszkodva – nem talál logikus megoldást. Ha az író ráérez egy történelmi személy karakterére, akkor szinte ki van zárva, hogy az adatokat hibásan interpretálja. Aki a történelem közegén keresztül akar a jelenhez szólni, a múltat csupán szócsöként használva fel, ilyen eredményeket nem tud elérni. FÖLDES Péter azt hangsúlyozta, hogy az esztétika nem mondhat le a történelmi és társadalmi fejlődés megismertetésének olyan fontos eszközéről, mint amilyen a történelmi regény, vagy a szépirodalmi formájú történelmi ismertetés. Visszautasította az irodalmi közvélemény sokat hangoztatott vádját, mely a történelmi regényt a szórakoztató és könnyű olvasmányok közé sorolja. LENGYEL Balázs a történelmi regény nagy szerepét abban látja, hogy ezek az elmúlt korok mindennapi valóságához visznek közelebb, s ezen a területen a történetírásnak is feladata, bár elhanyagolt, de nehezen is művelhető ága a hétköznapi élet megismerése. PASSUTH László a történelmi regényírás olyan veszélyeire hívta fel a figyelmet, mint anakronizmus, stilusromantika, továbbá az írók elárasztó adathalmaz szelektálásának nehézségeire, a történelmi nyelvhasználat problematikájára. Többen próbálkoztak a történelmi regény különböző típusainak meghatározásával. Ilyen kategóriákat említettek, mint konkrét és fiktív történelmi regény (HUNYADI József), a lukácsi un. "nagy történeti regény" és a történelem szépirodalmi formában elbeszélve, például történelmi életrajzok, memoár- és vallomás-irodalom, regényes korrajz (KÓPECZI Béla). Mivel a kérdés elmélyültebb esztétikai elemzést kíván, a felszólalásokban is csak felfellillantak a gondolatok, részletesebb kifejtésre nem került sor.

LENGYEL Balázs a történelmi regény modernizálásának szükségességét vetette fel. Az öröklött kalandelemek és a 19. századi életesemény helyett saját korunknak nem ellentmondó kalandokat, árnyaltabb, motiváltabb emberábrázolást kért számon az íróktól, és mindazokat a vívmányokat, melyeket az időben és térben könnyen mozgó modern regénytechnika elért.

Az esztétikai követelmények, a regényírás sajátosságai központi kérdése mellett hasonló hangsúllyal vetődött fel a kérdés a nevelés, a pedagógia szempontjából is. KÖPECZI Béla a nemzeti tudat kialakításának fontosságát hangsúlyozta, melynek alapja a reális történelemszemlélet. Több kifogás hangzott el az iskolai történelemkönyvek és a történelem-oktatás színvonaltalansága ellen. (Erdődy János, Perjés Géza). A történelem-oktatás fő problémája, hogy szakítani akar a romantikus és nacionalista történelemszemlélettel; a felszíni jelenségek mögött működő törvényszerűségeket akarja a gyerekekkel megismertetni, de nem veszi figyelembe eléggé azt a tényt, hogy a gyerekek absztraháló képessége még nem elég fejlett, így nem marad meg más, mint bemagolt és agyoncsépeelt frázis-zuhatag termelésről, osztályokról stb.

A konferencián résztvevő pedagógusok és könyvtárosok az olvasóvá nevelés problémáit, az iskola és a könyvtár kapcsolatának fontosságát hangsúlyozták. Javasolták, hogy a pedagógusok számára ajánló bibliográfiákat készítsenek, hogy egészen konkrétan egyes témákhoz milyen ifjúsági irodalmat milyen eszközzel tudnának a tanulók számára közvetíteni.

Az 1972-ben megtartott tanácskozás a "mai ifjúsági regény, mai ifjúság" összefoglaló címet kapta. Ezen a vitán a már ismertett közös gondok mellett a legtöbbek által érintett probléma az ifjúsági irodalommal foglalkozók állandó, újra meg újra felbukkanó kérdésfeltevése volt: van-e különbség ifjúsági és felnőtt irodalom között, jogosult-e a kétfajta irodalom elhatárolása, milyen sajátosságok jellemezik az ifjúsági irodalmat. A felszólalók egyetértettek abban, hogy nincs kétféle esztétika, a valóságnak épp úgy jelen kell lennie az ifjúságnak szánt művekben, mint a felnőttekében, az ifjúsági írónak nem kell, és nem is szabad "leszállnia" a gyerekolvasókhoz, mert ez csak didaktikus gügyögést eredményezne és semmiképpen sem jó, olvasható, élvezetes ifjúsági regényt. A hozzászólók az ifjúsági regény valósághoz való viszonyát elemezték. LENGYEL Balázs vitaindító előadásában kifejtette, hogy az ifjúsági írónak számolnia kell bizonyos élményanyag, tapasztalatkinccs, az emberi gondolkodás elvont anyagának hiányával. Így az ifjúsági mű csak "csonkitott, korlátozott" valóságot ábrázolhat. Az írónak azonban meg kell küzdenie azzal is (amivel minden felnőtt író is küszködik), hogy teljes világot teremtsen a könyv lehetőségein belül. KÁNTOR Zsuzsa az ábrázolásmódbeli különbségekről szólt. A gyerek életében jelentkező valóság nem mondható kevesebbnek, mint a felnőtt számára létező, csak a megközelítése más. FÖLDES Péter is azt hangsúlyozta, hogy a gyerek számára feltárható valóság nem azonos a felnőtt számára feltárhatóval, de a gyermeki világ valóságának többletei is vannak a felnőttekével szemben. Az ifjúsági regény a gyermektársadalom problémáit keresi, a gyermek érdeklődése, gondolatvilága felől közelíti meg a gyermeki világképet. Az ifjúságnak szóló művészi alkotás maga nemében éppúgy sokrétű és sokszólamu mint bármely más művészi alkotás. SERES József a gyermeki érzésvilágot tartja fontosnak, a valóságnak ezen keresztül kell tükröződnie. HALÁSZ László alkotáslélektani szempontból vizsgálta azokat a sajátosságokat, melyek az ifjúsági mű létrehozásánál közrejártsanak. A valóság éppen hogy szélesebb és tágabb lett, mióta százdunk művészezte felfedezte és magáévá tette a gyermeki szemléletmódot. Az ifjúsági irodalom sajátosságát abban a tehetségben látja, hogy az író a gyermekek élményvilágában, tapasztalati anyagában maradván mutatja meg a totalitást (pl. Andersen), a gyermek szemléleti keretét összeegyezteti a gyermek élmény- és tapasztalati anyagával.

Említés történt az ifjúsági regénynek olyan követelményeiről, mint a kalandosság, izgalom, sodró cselekmény, mely iránti igény az életkori sajátosságokból fakad (HÁRS László). Ezt azonban nem szabad alacsonyabbrendű követelménynek tekinteni, hanem olyan eszköznek, melynek segítségével az ifju olvasók a komoly gondolatokat is befogadják.

A tanácskozások jelentőségét nem lehet eléggé hangoztatni, hisz valóban kevés szó esik az ifjúsági irodalomról, pedig a könyvtárosok és a könyv egyéb terjesztői tudják csak megmondani, milyen nagymértékű az ifjúsági művek iránti kereslet. A konferenciáról készült sokszorosított jegyzőkönyvet örömmel üdvözljük, mert betekintést nyújt az ifjúsági irodalom belső problémáiba mindazoknak, akik az ifjúsági irodalom valamely vonatkozásában érdekeltek.

ANGYAL Jánosné